

„O čem se (ne)mluví. Analýza politického diskurzu o péči během pandemie Covid-19“

Šárka Homfray

(Oponentský posudek)

Diplomová práce Šárky Homfray nabízí důležitou reflexi minulých vln pandemie SARS-CoV-2 skrze zneviditelňovanou oblast neformální péče. Homfray si jako pole své analýzy zvolila politický diskurz a jeho artikulace právě v několika prvních vlnách pandemie. Zaměření na toto pole a metoda diskurzivní analýzy jsou, jak nastíním níže jak silou tak i v jiných ohledech hlavními omezeními práce.

Výzkumnou otázkou, která funkčně rámuje práci je „jaké obrazy neformální péče [...] česká politická reprezentace konstruovala, k jakým adresátům a adresátkám a s jakými účinky, a zároveň jaké bylo propojení tohoto diskurzu s přijímanými opatřeními.“ A je také dlužno podotknout, že práce přináší jasnou a důkladně doloženou odpověď na takto vymezenou otázku. Zároveň se téma „neformální péče“ snad až příliš rychle a bez většího vysvětlení usazuje jako zkoumání tří hlavních oblastí – krizové ošetřovné, distanční výuka, postavení sólo rodičů. Při obhajobě je prostor výběr těchto témat více debatovat a také naznačit další oblasti, ve kterých se téma neformalizované péče objevuje, i když případně s menší reflexí v politickém, mediálním a expertním diskurzu, a snad i co by tematizace těchto (marginalizovanějších) oblastí přinesla.

V konceptuální části práce se autorka soustředí hlavně na diskuzi konceptu péče, a její nerovné strukturace (neplacená práce, znevýhodnění na pracovním trhu, podhodnocování péče apod.) Samotnou konceptualizaci „neformální“ péče autorka nenachází a nabízí vlastní formulaci. Nicméně, autorka do práce nezahrnuje relativně bohatou literaturu hlavně antropologickou, která je již k dispozici, a která právě reflektuje formy péče – často právě neformální, komunitní, kolektivní (např. Trnka; Prainsack)—která se i když mnohdy dočasně materializovala právě v průběhu „krize/pandemie.“ Jelikož je konceptuální část práce vyhrazena diskuzi péče a jejímu napojení na institucionální a strukturální znevýhodnění (a takto jasné a konkrétní zacílení vítám), bylo by také namístě uvážit feministické kritické úvahy nad samotným konceptem péče, nebezpečí její romantizace a komodifikace. Domnívám se, že právě to, že péče bývá zmiňována jako hlavní odpověď feministického uvažování a feministických aktivistických kolektivů na společenské výzvy spojené s(e stále probíhající) pandemií Covid-19, nutí k situované a kritické reflexi toho, jak a proč je péče a v jakých iteracích hlavním horizontem feministických imaginací. Dalšími kritickými hlasy, které bych v této části uvítala – i proto, že autorka je potřebuje v analýze, neboť tato témata neopomíjí—jsou hlasy uvažování o péči z ne-heteronormativních, ne-rodinných, ne-bílých atd. zázemí.

U prací, které vycházejí z kvalitativní metodologie není obvyklé, aby začínaly shrnutím hypotéz (a končí konstatováním, zda se hypotézy potvrdily, či nikoliv, p. 85), autorka zde ale spíše shrnuje již dostupné poznání pole. Přesto by navrhovala tyto pasáže přeformulovat s odkazy na již dostupnou literaturu a výzkum. Není to jenom metodologicky a eticky čistější řešení, ale také dovoluje čtenářstvu se vrátit k již napsanému a řečenému a tvrzení ověřit, konzultovat. Ještě více odkaz k hypotézám ruší v závěru práce. A ještě jedna poznámka k těmto hypotézám – vzhledem k diskuzi o neoliberalismu, která se v práci vyskytuje, mě překvapilo, že „gender mainstreaming“ je v práci nevyjasněn, resp. odkazován pouze jako pozitivní hodnota a praxe, a to i přes obsáhlou feministickou kritiku. Pro vyjasnění, nevolám po autorčině konkrétní pozici vůči GM, ale po propracovanější kontextualizaci a zasazení do širšího vědění a feministické kritiky, resp. naplnění požadavků akademického textu.

Autorka si velmi dobře a účelně zvolila CDA, jako primární zdroje převážně stenozáznamy z jednání PS a dalších veřejných a mediálních vystoupení politiků a ministerstev. Jinými slovy, i materiál je vybrán velmi dobře, s jasným provázáním s metodou analýzy a výzkumnými otázkami. Představení metody je velmi detailní a instruktivní. V této části nemám větších připomínek.

Provedení analýzy je stejně pečlivé, rozdělené do několika kroků: vybraný institut je popsán a kontextulizován, ilustrován vybranými politickými promluvami, následně autorka shrnuje a pro poučení čtenářstva zvýrazňuje (bold písmem) body, které chce akcentovat, načež se posouvá k dalšímu bodu...Jednotlivé analytické kapitoly jsou uzavřeny shrnujícím komentářem (interpretace) a poté uvažováním nad širšími společenskými dopady (explanace). V těchto úrovních autorka naplňuje metodu CDA, podle prací, kterými se zde inspirovává. Mojí rolí je nabídnout kritiku: tedy, považuji tuto strukturaci analytických kapitol za nevhodnou a domnívám se, že v ní zapadají autorčiny důležité poznatky o rysech a dopadech jednotlivých institutů. Výsledný text se nečte (možná i pro absenci diskuze s literaturou a explicitního provázání konceptuální linky se samotnou analýzou) jako akademický text, ale spíše jako popularizační text, skvělá příručka směřující k těm, kdo ovlivňují diskutované pole, nebo předfinální poznámky pro autorku. Touto poznámkou rozhodně nechci snížit autorčin výzkumný vklad, příručky, jasné poznámky jsou potřeba, ač se jedná o jiný žánr textu. Vyjadřuji touhu text vidět očištěn od návodných akcentů (zvýraznění), více provázán a dotažen do dalších konceptuálnějších rovin.

Autorce se konfrontací politických diskuzí nad jednotlivými instituty podařilo zmapovat i určité protimlavy a překvapení – např. politickou reflexi o nerovných podmínkách jednotlivých dětí a jejich pečujícího zázemí, která je ale neprovázaná s diskuzí o krizovém ošetřovném, a na druhou stranu autorka odhaluje trend hrubé ekonomizace, která běží pod povrchem diskuzí o implementaci všech diskutovaných opatření, a kterou autorka velmi trefně spojuje se sociální disciplinací. Nicméně, tyto kontrasty, překvapení nejsou podle mého čtenářského zážitku plně využity a do jisté míry se tak nedaří odhodit podezření, že autorka sama není překvapená, že v práci do jisté míry chybí otevřenost tomu, co ještě nevíme, ani nepředpokládáme – což považuji za definiční znak kvalitativního výzkumu.

Co z autorčiny analýzy také silně vystupuje je, nejenom neskutečně silná genderovanost debat a navrhovaných opatření, ale také politizace a politická „weaponizace“ pojmu a konceptu rodiny – a to, jak pomocí esencionalizované a „uhlazené“ (přes uznání existence sólo rodičů) rodiny, jako z definice pečujícího prostředí, je možné se vyhnout hlubší

reflexi třídního, etnického a dalších znevýhodnění. Bylo by se možné u obhajoby věnovat právě tomuto politickému využití rodiny a tak i implicitně určitého druhu péče?

Autorčina práce přináší velmi silný a užitečný přehled o tom, s jakými omezeními byla vybraná témata diskutována, nabízí i velmi informovaný a fundovaný vhled do toho, jak tato opatření mohou dopadnout na již znevýhodněné. V tomto smyslu je práce velmi silná a bude jistě oceněna jako zdroj i pro další práce a politické debaty. Kde je tato silná a částečně přiznaná agenda autorky jako odbornice zabývající se především pracovním trhem limitem práce jsou právě účinky a dopady opatření, které jdou za pracovní trh. Dále, jelikož práce pracuje od svého počátku s velmi sevřeným rámcem, nedovolí nám nahlédnout zda a jak se téma neformální péče propisuje do dalších oblastí, opatření. Nicméně, jsem přesvědčena, že toto jsou vědomě zvolené limity. Zároveň potřebujeme, aby někdo další provedl etnografický výzkum, který by mapoval praxe a sociální imaginaci neformální péče – právě spojení a konfrontace těchto postupů by vyvstaly nedostatky a znehodnocení péče, které probíhá v politickém diskurzu. (Jak jsem zmiňovala v úvodu práce, autorka si mohla pomoci odkazem na dostupný výzkum, ač z velké míry proveden v zahraničí).

Závěrem, práci bez výhrad a s radostí doporučuji k obhajobě s výchozím hodnocením velmi dobře. Výsledné hodnocení je v rukou komise a bude se odvíjet od hodnocení vedoucí práce a především od kvality obhajoby.

24.1. 2024